

OUD HOORN #1

Kwartaalblad 46^e jaargang 2024

EVA MENT

De vrouw van JP Coen

IZAAK ADRIAANSE

Onmisbaar voor het verzet in WOII

Het enerverende levensverhaal *van Eva Ment*

Arnoud Lansdaal

Vanzelfsprekend gaat er in deze tijd veel aandacht uit naar Horinees Jan Pietersz Coen. Zijn daden en wandaden in de zeventiende eeuw komen uitgebreid in allerlei publicaties voor, zeker het laatste jaar. Alle aandacht voor het slavernijverleden van de stad Hoorn heeft dit extra in gang gezet, en terecht. We mogen niet alleen omkijken, ons verwonderen en het daarbij laten. De kwestie Coen wil ik hier niet verder uitdiepen, het gaat in dit artikel om de vrouw achter hem, Eva Ment. Wie was zij? Hoe zal zij zijn omgegaan met de escapades van haar man?

Theatergezelschap Op Roet maakte een aantal jaar geleden al eens een productie over Eva en ook romanschrijfster Simone van der Vlught koos Eva als onderwerp in haar boek 'Schaduwspel'. Overigens een aanrader, dat boek. Met oog voor detail én historisch verantwoord. Met het onderstaande verhaal probeer ook ik Eva Ment meer in te kleuren dan alleen 'de vrouw van'. Haar levensverhaal ging niet over rozen.

waarom Eva Ment in de archieven ook wel als *Eva Ment Roodcruijs* voorkomt. Haar vader wordt later lakenhandelaar en beweegt zich in regentenfamilies. Het gezin Ment bestaat uit zeker acht kinderen, vijf jongens en drie meisjes. Naast Eva is bekend dat haar zus Lijsbeth (geboren 1599) en broers Jacob (1592), Dierik (1604) en Gerrit (1608) hun kinderjaren hebben overleefd. Het gezin woont in eerste instantie in de bierbrouwerij De Witten Arend in de Nieuwezijds Houttuinen, eigendom van Pieter

De eerste jaren

Bekend is dat Eva op 1 januari 1606 wordt gedoopt in Amsterdam. Zij zal, uitgaande van wat in die tijd normaal was, diezelfde dag of vlak daarvoor geboren zijn. Eva is de jongste dochter van bierbrouwer Claes Cornelisz Ment, dan al 55 jaar, en zijn vrouw Sophia Benningh, 45 jaar oud. Haar grootvader is Cornelis Jansz van Lis, een bontwerker die rond 1550 in 't Rode Cruijs in Amsterdam woonde. Dat verklaart wellicht

Dircksz Hasselaer. Hij is een oom van Eva, want hij is getrouwd met Margriet Benningh, een zus van Eva's moeder. Hasselaer was een van de oprichters van de VOC in 1602. Hij had trouwens een bekende tante, Kenau Simonsdochter Hasselaer. Zij ging voorop in de strijd tegen de Spanjaarden tijdens het beleg van Haarlem in 1572. Het ligt voor de hand dat Eva via haar oom Pieter Jan Pietersz Coen heeft leren

kennen. Na zijn eerste termijn als gouverneur-generaal van de VOC (1619-1623) zocht Coen na terugkeer in zijn vaderland een bruid. Wellicht ook ontmoet Eva Coen bij de begrafenis van haar vader. Claes Ment overlijdt 29 mei 1624, Eva is dan 18 jaar jong.

Kenau Simonsdochter Hasselaer

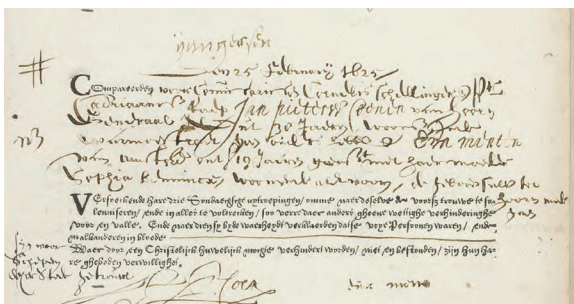
Huwelijk

Eva krijgt een jaar later een huwelijksaanzoek. De man die bij haar moeder om haar hand komt vragen is naar de begrippen van een regentenfamilie van geringe afkomst, bovendien ook nog eens tweemaal zo oud als zij. Jan Pietersz Coen, geboren 1587, is namelijk 38 jaar. Afkomst en leeftijd worden echter ruimschoots gecompenseerd door het feit dat Coen na een bliksemcarrière in Indië gouverneur-generaal is geworden. Zijn toch al forse inkomen is aangevuld door de vestiging van het kruidnagelmonopolie, waarvoor de bewindhebbers van de VOC hem 10.000 goudstukken schenken. Coen staat bekend als *'eerlijk en godvreezend, zeer modest van leeven, zedig en van goedig aert, geen dronkaert, niet hoovaerdig'*. Hoe meedogenloos hij kon zijn, zou Eva pas later ondervinden. Op 8 april 1625 stapte ze met Coen in het huwelijksbootje. Bij die gelegenheid liet de bruidegom hun portretten schilderen door Jacob Wabe. Omdat de bruidegom per se thuis wil trouwen *'omdat hij zo zwak was dat hij de lucht niet verdragen kon'* en de kerkenraad daar bezwaar tegen maakt, trouwt het paar voor het stadhuis. Eva verhuist naar de Warmoesstraat, waar Coen op dat moment woont.

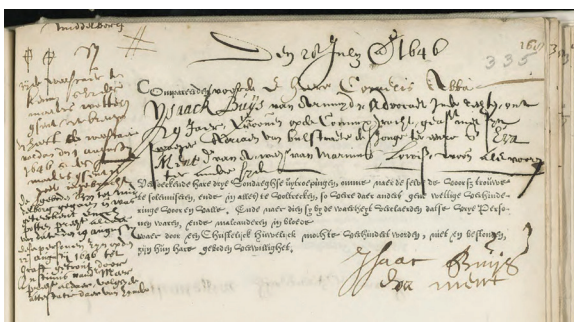
Naar Indië

Op 27 september 1626 wordt dochter Geertruij geboren. Kort daarna besluit Coen terug te keren naar Indië, waar zijn hart blijkbaar ligt. In maart 1627 vertrekt het paar met het schip Galias dat gebouwd was op de VOC-werf in Hoorn. Het schip vertrok later dan gepland omdat het door een strenge winter ingevroren raakte bij Wieringen. Een deel van het voedsel was daardoor al goeddeels voor vertrek bedorven.

Eva en haar man reizen met hun dochter, met Eva's moeder, Eva's zus Lijsbeth en broer Gerrit naar Batavia voor de tweede ambtsperiode van Coen. Coen hoopt door het meenemen van Hollandse vrouwen en families een burgerlijke samenleving te scheppen in het door hem gestichte Batavia. De reis aan boord van de Indiëvaarder is zwaar. Het wordt een tocht vol ontberingen, waarbij Eva veel leest, een scheepsjournaal bijhoudt en van haar dienstmeid leert kantslossen. Na een tocht van zeven maanden bereiken ze Java. Als vrouw van de Nederlandse onderkoning in Azië neemt Eva een bijzonder hoge positie in. Ze wordt ondergebracht in Kasteel Batavia en leeft als een vorstin. Als ze aan tafel gaat, staan er veel bedienden klaar om haar te bedienen. Twee van hen wuiven haar permanent koelte toe met reusachtige waaiers. Maar gelukkig is ze niet. De vrijheid die ze als Amsterdamse genoot behoort tot het verleden. Zonder gewapende begeleiding mag ze in Batavia de straat niet op. Ze kan niets ondernemen zonder de goedkeuring van haar man, die voor haar een zuiver representatieve functie in gedachten heeft.

Kerkelijke ondertrouwakte Coen / Ment 25 februari 1625

Kerkelijke ondertrouwakte Buijs / Ment 28 juni 1646

Sara Specx

Een van de taken die Eva van haar man krijgt, is de opvoeding van de half-Europese meisjes die in Indië zijn achtergebleven na het vertrek of de dood van hun ouders. Zij werden als *'staatdochters'* opgenomen in de huishouding van Eva Ment. Dit is niet altijd eenvoudig, zoals de affaire met de twaalfjarige Sara Specx aantoont. Sara is de buitenechtelijke dochter van VOC-opperhoofd Jacques Specx en een Japanse concubine. Haar verwekking werd haar vader aangerekend; het beleid van de VOC was gericht tegen halfbloeden. Dergelijke kinderen hadden niet het recht om in Nederland te verblijven. Toen Specx in 1622 naar Batavia vertrok, waar hij zijn boekhouding moest verantwoorden, had hij zijn 4-jarige dochtertje meegenomen. Haar moeder mocht het land niet verlaten en moest in Japan achterblijven. Op 12-jarige leeftijd wordt Sara in het huis van Eva in een slaap-

Kasteel Batavia, geschilderd door Andries Beeckman Het kasteel van Batavia, gezien van Kali Besar West, circa 1656

vertrek aangetroffen terwijl ze de liefde bedrijft met haar verloofde, vaandrig Pieter Jacobsz Cortenhoeff, een 16-jarige halfbloed, afkomstig uit het koninkrijk Arakan. Hij is de zoon van een Nederlandse VOC-functionaris. Om in de slaapvertrekken te kunnen komen heeft Pieter enkele slaven omgekocht, waardoor de affaire bij de inheemse bevolking van Batavia bekend werd. Coen, die kort daarvoor voorschriften tegen onzedelijk gedrag had uitgevaardigd, meende dat hierdoor de Hollanders schande was aangedaan. Cortenhoeff wordt de volgende dag, 18 juni 1629, onthoofd, na door de Raad van Indië ter dood te zijn veroordeeld. Saartje moet bij de executie toekijken. Zijzelf zou worden verdrinken, maar omdat ze nog geen 14 jaar oud is, kan zij niet worden veroordeeld tot de doodstraf. Ze wordt daarom in het stadhuis van Batavia in het openbaar gegeseld. De omstrede afhandeling van deze gebeurtenis maakt grote indruk op Eva.

Rampspoed

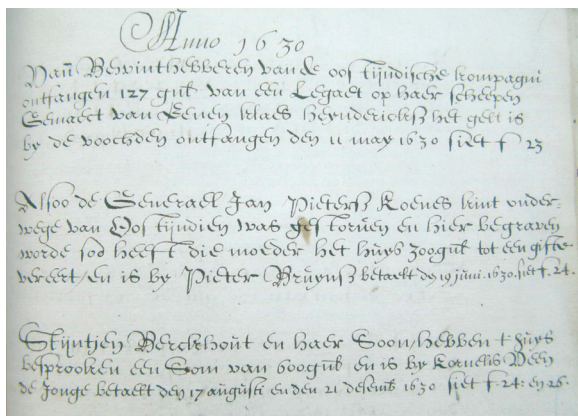
Haar rijkdom en positie lijken Eva alleen maar ongeluk te brengen. Binnen haar directe familie voltrekt zich kort na haar komst in Batavia de ene na de andere ramp. Het gezin is er nog maar net twee maanden als haar broer Gerrit op 16 december 1627 overlijdt. Tien dagen later sterft haar moeder Sophia en alsof dat allemaal nog niet genoeg is overlijdt vijf maanden later haar dochter Geertruij (mei 1628). Begin 1629 lijkt alles anders te worden, Eva is voor de tweede maal zwanger. Maar ervan genieten is haar niet gegund. De gebeurtenissen rond Sara Specx laten haar sporen na bij Eva, ze wordt neerslachtig. Ook wordt duidelijk dat troepen van het sultanaat van Mataram een aanval beramen op het VOC-bolwerk. Dit sultanaat is het

laatste grote onafhankelijke koninkrijk van het eiland Java. In paniek slaan veel vrouwen van VOC-functionarissen met hun kinderen op de vlucht. Eva is niet in staat iets te ondernemen, mede omdat haar zwangerschap al behoorlijk gevorderd is. Op 17 september vuren de troepen kanonnen af op de stad en ontstaat er veel verwoesting. Coen leidt de verdediging, hoewel hij aan buikloop lijdt en er bleek en afgemat uitziet. Dezelfde dag bevalt Eva van haar tweede dochter, Johanna. Coen vecht door tot hij in de nacht van 20 op 21 september sterft aan de gevolgen van dysenterie, 42 jaar oud. Het huwelijk van Eva met Jan Pietersz Coen heeft nog geen viereneenhalf jaar geduurd. Coen wordt op 22 september begraven, een dag later wordt Johanna gedoopt. Op 2 oktober trekken de Javaanse troepen zich bij gebrek aan voorraden terug en dat biedt Eva de gelegenheid, zodra ze haar kraambed verlaten heeft, voorbereidingen te treffen voor een terugreis naar haar vaderland. Er is tenslotte niets meer dat haar aan Batavia bindt. In de korte tijd die ze te Batavia doorbrengt noemt men haar *'een dame, die zowel voor als na haar mans dood door haar discrete, eerlijke omgang en goede manieren van ieder zulks gemind en gerespecteerd is geweest'*.

Terug naar Holland

Op het verzoek van Coens' opvolger Specx om nog een jaar te blijven, gaat Eva niet in. Bij de eerste mogelijkheid die zich voordoet, de retourvloot onder admiraal Pieter van den Broecke, keert zij naar Holland terug. Het is dan december 1629, enkele maanden na de dood van Coen. Voor haar vertrek biedt Specx de weduwe van zijn voorganger een afscheidsdiner aan, waarna hij haar begeleidt naar het schip

Hollandia, waarmee Eva terugkeert. De scheepsklerk schrijft: 'Mevrouw Coene gaat met haer dochterken met deze scheepen over'. Helaas overleeft de baby de ontberingen van de lange zeereis niet, ergens in maart 1630 sterft Johanna. Een bron zegt dat ze een 'zeemansgraf' krijgt, maar in het boek *'t Wees Huys van Hoorn* is te lezen dat ze in Hoorn wordt begraven. Blijkens het 'legaattoek' van het weeshuis schenkt Eva in juni 1630 een grote som geld: 'Alsoo de generael Jan Pietersz Koenes kint onderwege van Oost-Yndiën was gestorven en hier begraven worde, soo heeft die moeder het huys 300 gulden tot een gifte vereert en is bij Pieter Bruynsz betaelt den 19 juni 1630'. Vermoedelijk hebben de weeskinderen in ruil hiervoor meegelopen in de begrafenisstoet van Johanna. Eva, 24 jaar oud, eenzaam en ontredderd, krijgt na haar terugkeer uit Batavia nog een zware slag te incasseren. Coen liet een vermogen van iets meer dan f 13.000 na, maar Eva krijgt als erfdeel 'slechts' f 7.200, de rest gaat naar de zes minderjarige weeskinderen van de zuster van Coen, Aeffge. Eva spant onmiddellijk een proces tegen hen aan, de kwestie zou zich nog jaren voortslepen.

Het 'legaattoek' van het weeshuis

Een nieuwe liefde

Met dezelfde vloot waarmee Eva naar Holland kwam, keerde ook Marinus Louisz van Bergen, een hoge VOC-beambte uit Arakan (Birma) terug naar Holland. Eva en de acht jaar oudere Marinus zullen tijdens de lange en voor Eva emotionele terugreis contact hebben gekregen. Marinus gaat naar zijn geboorteplaats Middelburg, Eva naar Hoorn en Amsterdam, maar ze treffen elkaar toch regelmatig. Twee jaar later besluiten ze te trouwen, op 16 maart 1632 wordt het huwelijk in Amsterdam voltrokken. Haar verdere leven woont Eva in Amsterdam. Het paar vestigt zich in Amsterdam en krijgt vijf kinderen: Sophia (1632), Michiel (1635), Joannes (1639 én 1641) en Nicolaas (1643). Alleen van Michiel is zeker dat hij de volwassen leeftijd bereikt heeft. Op 29 september 1632 verschijnt Marinus van Bergen in de vergadering van de Heren XVII om namens zijn vrouw onder meer achter-

stallig salaris van Jan Pietersz Coen op te eisen, maar tevergeefs.

De laatste jaren

Nadat haar tweede echtgenoot in 1645 op 47-jarige leeftijd overlijdt, trouwt Eva al vrij snel daarna voor de derde keer. Op 22 augustus 1646 wordt in Graft advocaat Isaac Buijs haar derde echtgenoot. Eva is dan 40 jaar oud, Isaac is 12 jaar jonger, hij is 28. Bij het tweede huwelijk van Eva, met Marinus van Bergen, was de vader van Isaac als getuige opgetreden. Isaac houdt praktijk aan de Singel en het stel woont daar ook. Het huwelijk met Isaac blijft kinderloos en is geen lang leven beschoren. Eva sterft begin mei 1652, op 11 mei wordt ze in de Westerkerk van Amsterdam begraven. In de weinige literatuur over Eva Ment wordt ten onrechte meestal 1658 als haar sterfjaar genoemd, vermoedelijk omdat Isaac Buijs op 27 november van dat jaar voor het Hof van Holland een proces voerde over de nalatenschap van Jan Pietersz Coen. Op dat moment is nog één kind van Eva Ment in leven, Michiel van Bergen, zich noemende Van der Grijp. Eva's zuster Lijsbeth woont op dat moment weer in Hoorn, daar overlijdt ze in 1666, 67 jaar oud.

Eva kent een enerverend levensverhaal. In de 46 jaar dat ze leefde werd ze tweemaal weduwe, kreeg ze zeven kinderen, van wie er maar één volwassen werd. De daden van haar eerste man zullen het haar niet makkelijk gemaakt hebben. Wellicht werd ze heen en weer geslingerd tussen haar gevoelens voor Jan Pietersz Coen. Een man die meedogenloos kon zijn, wat ze in het geval van Sara Specx van dichtbij meemaakte, maar toch ook de vader van haar twee dochters was. Eva overleefde gelukkig weliswaar een beleg in Batavia en twee gevaarlijke scheepsreizen, maar evengoed kan je rustig zeggen dat het geluk Eva Ment niet toelachte in haar leven.

Bronnen:

Diverse websites: wikipedia.nl, genealogieonline.nl, bijna-allesoverdegoudeneeuw.jouwweb.nl, resources.huygens.knaw.nl, openarchieven.nl
Langen, Boudewijn van; Lee, Jos van der; Schrickx, Christiaan: *'t Wees Huys in Hoorn*, PSBB, 2009
Het stadsarchief van Amsterdam
Artikel geschreven door Thera Coppens in *Petite histoire de Prom*, 1997
Artikel geschreven door Folkert Anders op website geschiedenis.nl, 2011
Artikel 'Zwarte bladzijden', geschreven door Han van der Horst, gepubliceerd op Joop, de opiniesite van bnnvara
Artikel 'Eva' gepubliceerd op website opavontuurmetgeschiedenis.wordpress.com